

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ О.В. Плуток

Соціально-економічні зміни в Україні, входження її до інформаційного суспільства призводять до того, що основним видом трудової діяльності людини стає інтелектуальна праця, яка вимагає відповідного високого рівня професійної підготовки, тому сучасне суспільство всіляко зацікавлене в якісній підготовці підростаючого покоління до продуктивної праці, в чому, власне, і полягає основне завдання школи. Сучасна система навчання і виховання повинна бути націлена на розвиток людського потенціалу: інтелекту, творчих здібностей, особистих якостей. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання професійної майстерності вчителя трудового навчання, тому що, якраз, предмет трудового навчання має на меті: формування техніко, технологічно освіченої особистості, підготовленої до життя і активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства; забезпечення умов для професійного самовизначення учнів; вироблення в них навичок творчої діяльності; виховання культури праці; здійснення допрофесійної та професійної підготовки за їх бажанням з урахуванням індивідуальних можливостей. Розв'язання цих важливих питань безпосередньо залежить від професійної майстерності вчителя трудового навчання.

Визначаючи особливості професійної майстерності вчителя трудового навчання варто привести визначення професійної майстерності взагалі та педагогічної майстерності зокрема.

Так, за словником професійної освіти, професійна майстерність визначається сукупністю професійно значущих якостей, до яких відносяться: якість виконуваної роботи, продуктивність цієї роботи, використання передових методів роботи, сучасної техніки, технології [8].

Зважаючи на те, що праця педагога є одним з найскладніших та найвідповідальніших видів людської діяльності, професійна майстерність вчителя характеризується своїм особливим змістом та структурою. Вчені не визначають професійну майстерність вчителя і педагогічну майстерність як два різних поняття. Так, автори підручника „Педагогічна майстерність” називають її як педагогічною майстерністю, так і професійною майстерністю [7, 31, 33]. Ототожнюючи ці два поняття В.Ц.Абрамян зводить їх до поняття професійно-педагогічної майстерності.

Поняття педагогічна майстерність має тривалу історію свого розвитку від античних часів до наших днів. Видатні представники античності (Сократ, Арістотель, Платон, Цицерон), виділяючи важливе значення педагогічної майстерності, однією з її основних ознак, вважали гуманістичну спрямованість. Ідея підготовки вчителя-гуманіста набула свого розвитку в поглядах педагогів середніх віків Я.Коменського, І.Песталоцці, А.Дістервега. За основу педагогічної майстерності приймали гуманістичну спрямованість виховання і видатні вітчизняні мислителі Г.Сковорода, В.Каразін, М.Максимович, М.Пирогов, К.Ушинський, А.Макаренко, В.Сухомлинський. Не зважаючи на досить тривалу історію розвитку, ще і на сьогодні не існує єдиного визначення поняття педагогічної майстерності [4, 199].

Згідно українського педагогічного словника, педагогічна майстерність це показник високого рівня педагогічної діяльності. За критерії педагогічної майстерності приймаються такі ознаки діяльності педагога, як гуманність, науковість, педагогічна доцільність, оптимальний характер, результативність, демократичність, творчість (оригінальність). „Педагогічна майстерність ґрунтується на високому фаховому рівні педагога його загальній культурі та педагогічному досвіді. Необхідними умовами педагогічної майстерності є гуманістична позиція педагога і професійно значимі особистісні риси і якості [3, 251].

І.Ф. Харламов не заперечує, що педагогічна майстерність базується на особистісно-якісних властивостях педагога, але вона повинна більшою мірою проявлятися у практичній діяльності і являтися її атрибутом [10].

Журавський В. С. зазначає, що „педагогічна майстерність є не чим іншим, як доведеним до високого рівня досконалості навчальним та виховним вмінням, яке відображає особливу відшліфованість методів та прийомів застосування психолого-педагогічної теорії, завдяки чому забезпечується висока ефективність навчально-виховного процесу” [4, 205].

Обґрунтовуючи визначення педагогічної майстерності, автори підручника „Педагогічна майстерність” характеризують її в залежності від ознак, в яких вона проявляється. В залежності від якості її результату – як найвищий рівень педагогічної діяльності, від психологічного механізму успішної діяльності – як вияв творчої активності особистості педагога, від витоків розвитку майстерності та шляхів професійного самовдосконалення – як комплекс властивостей особистості, який забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі [7, 30].

Отже, як бачимо, педагогічна майстерність має складну багатогранну структуру.

До основних структурних компонентів педагогічної майстерності відносяться: гуманістична спрямованість; професійна компетентність; педагогічні здібності; педагогічна техніка [1, 4, 7].

Гуманістична спрямованість професійної діяльності вчителя трудового навчання набуває надзвичайної ваги і актуальності в зв'язку з переорієнтацією змісту трудового навчання з просто ремісничого навчання на формування та розвиток творчої ініціативи, творчий пошук, інтелектуальне наповнення всього змісту трудового навчання, створення реальних умов для реалізації та розвитку індивідуальних можливостей особистості кожного учня. Адже сам „розвиток творчих здібностей особистості неодмінно передбачає впровадження в навчальну практику гуманістичного принципу організації освіти, коли в центрі перебуває особистість учня з її потребами, інтересами і можливостями, а вчитель з набором педагогічних форм, методів і засобів виконує „екрануючу” функцію, щоб не допустити згубної дії зовнішніх чинників на психологічний розвиток дитини” [2, 4]. Керуючись цим принципом, вчитель повинен визнавати той факт, що кожній дитині властиві тільки їй притаманні інтелектуальні інтереси, рівень та темп розвитку здібностей і що усереднення учнівських запитів є насильством над психікою дитини, гнобленням її інтелектуально-творчого розвитку.

Зміст професійної компетенції вчителя трудового навчання визначається знанням предмету та методики викладання трудового навчання, педагогіки і психології. Предметом трудового навчання, як і будь якого навчального предмету, є дидактично обґрунтована система знань, вмінь та навичок відібраних з певної науки. Особливістю предмету трудового навчання є те, що він адекватний багатьом технічним наукам, в той час коли більшість шкільних навчальних предметів адекватні відповідній галузі науки. Предметом же трудового навчання являються: основи виробництва, сучасна техніка, технології, процеси управління, основні групи професій. Мета трудового навчання полягає в тому, щоб забезпечити підготовку учнів до трудової діяльності в різних сферах виробництва та домашньому господарюванні, дати учням загальні відомості про основи виробництва, сучасну техніку, технології, процеси управління, основні групи професій та вимоги професії до людини; залучити учнів до основних видів проектно-конструкторських і технологічних робіт, сформуванати навички розв'язання творчих практичних завдань. Виходячи з цього перед учителем трудового навчання ставиться мета не лише навчити кожного учня певних трудових операцій та прийомів, а й формувати технічно освічену особистість, здатну швидко адаптуватися до стрімких змін у сучасному техногенному середовищі [9, 42].

Отже в підготовці майбутніх вчителів трудового навчання важливо відійти від старої концепції підготовки з наголосом на вузькому прагматизмі, набутті вузькофахових знань і засвоєнні лише певних методик і перейти до впровадження концепції різнобічної підготовки вчителя з наданням йому різноманітних компетенцій; орієнтації на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості; створення освіти, яка б адекватно відображала сутність глобальних проблем сучасності.

Професійна компетентність вчителя трудового навчання спирається на володіння фундаментальними знаннями, що є в свою чергу одним з пріоритетних напрямків розвитку вищої освіти в усьому світі і виявляється в фундаменталізації професійної підготовки. Фундаментальність підготовки вчителя трудового навчання повинна полягати в широті та ґрунтовності знань учителя, „які забезпечують у перспективі професійну мобільність фахівця, розширюють його професійну компетентність, формують готовність до оперативного реагування на можливі зміни у сфері професійної діяльності та безперервне підвищення кваліфікації” [9, 41].

Модернізація трудової підготовки школярів передбачає запровадження проектно-технологічної діяльності учнів на заняттях з трудового навчання, яка ґрунтується на самостійній практичній діяльності учнів і залученні їх до активної творчої дії, що передбачає врахування вчителем як основних закономірностей педагогічного процесу, так і її психологічного змісту, тому окреслена проблема потребує підняття ролі психолого-педагогічної та методичної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання.

В процесі виконання творчих проектів учнями на заняттях трудового навчання вчитель повинен надавати їм допомогу у підборі проектів, спостерігати за ходом роботи учнів, надавати допомогу окремим учням, стимулювати навчально-трудова діяльність, підтримувати робочу обстановку в класі, нормувати працю школярів, аналізувати і узагальнювати роботу окремих учнів, оцінювати проектно-технологічну діяльність на кожному етапі, тобто функція вчителя змінюється з ”викладача” в організатора дитячого життя [6, 13]. В зв’язку з цим значне місце в професійній майстерності вчителя трудового навчання посідають педагогічні здібності та педагогічна техніка.

Отже, хоча в сучасних умовах в педагогічній діяльності все частіше на перший план виступає інноваційна діяльність, яка стала головною ознакою науково-технічного прогресу, проте водночас в освіті на провідних позиціях залишається педагогічна майстерність. Підготувати творчо мислячих людей, що володіють нестандартними поглядами на життєві проблеми, навичками дослідницької роботи, здатних ефективно вирішувати нові завдання, здатних до творчості, може лише вчитель трудового навчання, який оволодіє сучасними технологіями навчання й виховання, здатний пізнати і розвинути кожну дитину, вчитель, який має нове педагогічне мислення [5, 28]. Тому можна стверджувати, що при наявності певної професійної підготовки, педагогічної компетенції, розвинутих особистісних властивостей, кожен вчитель трудового навчання може досягти позитивних результатів у навчанні та вихованні учнів, опанувати відповідним рівнем професійної майстерності.

Література

1. Абрамян В.Ц. Театральна педагогіка. – К.: Лібра, 1996. – 224 с.
2. Волощук Іван. Концептуальні засади розвитку творчих здібностей школярів. // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2003. – №3. – С. 4-8.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1977. – 376 с.
4. Журавський В.С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні. – К.: Видавничий Дім „Ін Юре”, 2003. – 416 с.
5. Коберник Олександр. Модернізація підготовки майбутніх учителів трудового навчання. // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2004. – №4. – С. 28-30.
6. Методика організації проектно-технологічної діяльності учнів на уроках обслуговуючої праці. – Науковий світ, 2003. – 92 с.

7. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.; за ред .І.А.Зязюна. – К.: Вища школа, 1997. – 349 с.
8. Професійна освіта: Словник: Навч.посіб./Уклад. С.У.Гончаренко та ін., За ред. Н.Г.Ничкало.-К.: Вища шк., 2000. – 380 с
9. Сидоренко В. Актуальні проблеми підготовки вчителів трудового навчання в світлі реформування освіти в Україні. // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2004. – №2. – С. 41-44.
10. Харламов И.Ф. О педагогическом мастерстве, творчестве и новаторстве // Педагогіка. – 1992. – № 7 – 8. – С. 11-15.

Надійшла до редакції 25.03.2005 р.